

על מות

על ד"ר רבקה (ריקי) בליבוים ז"ל

קווים בחייה וביצירתה

רבקה בליבוים, או ריקי כפי שנקראה בפי כול, נולדה בחיפה בשנת 1953, והייתה בת יחידה לזוג הורים מבוגרים שציפו לילד במשך שנים ארוכות. המשפחה העתיקה את מקום מגוריה לירושלים ורבקה למדה בעיר בבית הספר היסודי ובתיכון 'מעלה'. כבר בילדותה התבלטה בכישרונותיה הרבים. היא הייתה תלמידה מעולה, היטיבה לנגן ולרקוד והייתה מעמודי התווך בגדוד הצופים שהשתייכה אליו. עם סיום הצבא החלה ריקי את לימודי הרפואה באוניברסיטה העברית ולאחר מכן עברה ללימודי ביולוגיה וסיימה את התואר הראשון שלה בחוג זה. אולם אהבתה ללשון ובעיקר לשפה העברית הוליכה אותה לכיוון אחר, ובסתיו 1978 החלה את לימודיה בחוג ללשון עברית באוניברסיטה העברית בירושלים. בד בבד עם לימודיה הצטרפה לצוות המורים בבית הספר לתלמידים מחו"ל ביחידה להוראת עברית, ומאז ועד יומה האחרון הייתה חלק מצוות ההוראה - כמורה, כמדריכה, כמרכזת, כמנהלת, כמארגנת כנסים חובקי-עולם וככותבת פורייה. במהלך השנים ריכזה ריקי תוכניות שונות: היא הייתה אחראית מבחינה אקדמית על המורים במכינה לעולים, ריכזה רמות באולפני הקיץ וריכזה את צוות הבחינות האחראי על כתיבת בחינות הרמה ביחידה. היא הייתה שותפה להקמת המרכז להכשרת מורים ביחידה להוראת עברית ואף לימדה שם, והייתה המרכזת והיועצת הבכירה בניהול הכנסים הבינלאומיים ביחידה הנערכים אחת לשלוש שנים. ריקי הייתה כותבת פורייה מאוד. היא כתבה תוכניות להאזנה: **שומעים עברית** יחד עם גלי

הומינר, ספר תחביר לרמות הגבוהות ולמורים: **תחביר +**, ספרי טקסטים לרמות הגבוהות: **מן השפה ולפנים** יחד עם יהודית מאיר וקדימה ה"א, וכן ספרי פועל ותחביר לרמות הגבוהות. בשנת 2003 סיימה ריקי את לימודי הדוקטורט באוניברסיטת בר אילן בנושא מילות הסיבה, סביבתן הסמנטית תחבירית ושימושן כסמני סגנון, ומאז היא הדריכה וייעצה לכותבי עבודות דוקטורט בנושאי תחביר, כתבה מספר ערכים באנציקלופדיה ללשון העברית של אוניברסיטת קיימברידג' ולימדה במוסדות אקדמיים שונים בארץ ובעולם. היא השתתפה בכתיבה בעיתון לעברית קלה בהוצאת הג'רוזלם פוסט, כתבה מאמרים רבים בכתיבי עת אקדמיים ואף ערכה עם פרופ' אהרן ממון את הספר **מחקרים במדעי היהדות** לזכרה של מוריה לייבזון. לאחרונה התעמקה ריקי בלשון ספרות הילדים ובתרגומים לספרות הילדים בעבר ובהווה, ואף לימדה נושא זה בסמינר דויד ילין. בשנה האחרונה הקדישה ריקי את כולה לסיום ספרה על הדיונים שקדמו להחלטה לקרוא למדינה בשם: **מדינת ישראל**. הספר עומד לצאת בהוצאת יד בן צבי. ריקי הייתה אחת המורות הפוריות, המבריקות והמקוריות ביחידה להוראת עברית. העמידה תלמידים הרבה בארץ ובעולם, ושמה יצא למרחוק כחוקרת וכמורה. השאירה אחריה בת - שירה ובעל - סטיוארט מרגוליס. יהי זכרה ברוך.

גלי הומינר ושרה ישראלי

בשם היחידה להוראת עברית, האוניברסיטה העברית בירושלים

תרומתה של ריקי לאגף לחינוך מבוגרים

בשנת הלימודים תשע"ג נענתה ד"ר רבקה בליבוים לבקשתי והרצתה בפני מנהלי האולפנים ומדריכות הנחלת הלשון במסגרת ההשתלמות הארצית. נושא ההשתלמות היה 'סוגיות של לשון ושל תרבות בהנחלת הלשון באולפנים'.

ריקי התעניינה במסגרות הלימוד השונות המתקיימות באולפנים, במאפייני המורים, ויחד הגדרנו את נושאי הרצאותיה. ההשתלמות נערכה סמוך להופעת ספרה פועל+, ולו הוקדש המושב הראשון: 'לא רק פועל גם סמנטיקה: הדגמות מהספר החדש פועל+'. המושב השני היה הרצאתה 'על הקניית אוצר מילים ובדיקתו', נושא שהיא אהבה והציגה בפורומים נוספים.

ריקי שמחה מאוד שיעלה בידה להציג את חידושיה בפני מנחילי השפה העברית. היא שיתפה אותי בקושי הבריאותי שהתמודדה עמו, בגילוי לב אמרה באילו שעות תוכל להרצות וביקשה להתאים את מועדי ההרצאות לימי הטיפולים. התפעלתי מנחישותה והתאמתה לצרכיה את ימי ההשתלמות ואת תוכנית היום.

ריקי לימדה במסגרות רבות - ביחידה להוראת עברית באוניברסיטה העברית ובמכללת דוד ילין; היא לימדה את השפה העברית בכל הרמות ובמיוחד ברמות הגבוהות וכן הכשירה פרחי הוראה. בעקבות המפגשים שלה עם המורים-שבדרך סברה שהידע של המורה חייב ביסוס והעמקה. היא טענה שיש להגדיל את הידע הלשוני של המורים: 'דלות הלשון של מורי עברית מטרידה יותר מהחולשה הדידקטית שלהם'.

חשוב היה לה על כן לצייד את המורים בידע לשוני ובהסברים לתופעות לשוניות, ובמרץ האופייני לה הציגה בפניהם סוגיות רבות. בזכות ניסיונה המגוון בהוראה שיבצה בהרצאתה שפע של רעיונות דידיקטיים - למשל, היא ביקשה לדון בשאלה השימושית: התחלת הקניית זמן עבר

ברמה א', וכן בהקדמת השימוש בצורות עתיד בדיבור טבעי להקניית הפועל בעתיד ('אני רוצה שתבואי'). ריקי התבוננה באופן שבו נלמדות המערכות הלשוניות והצביעה על פגמים בדרך ההוראה. למשל: משמעויות הבניינים חוצות בניינים, אך אין מקפידים ללמד זאת. בהרצאתה השנייה היא הסתייעה בסרטון 'דגש בטקסט' שבו הדגימה הקניית מילים ב'שיטת השאיבה' (שאיבת משמעות המילים מהתלמידים). היא הדגימה כתשע דרכים שונות של מפגש דידקטי עם המילה. קצב הרצאתה היה מהיר, השתדלה לדון בסוגיות רבות ובהן מילים נרדפות, חסר לקסיקלי בשפת האם ובשפת היעד ועוד. הצגתי את ספריה בהרצאותי בפני מורי העברית במרכזי תרבות ישראל בחב"מ. סוגיות רבות תרגלנו באמצעותם, והספרים מהווים כלי חשוב להתמקצעות המורים. שמחתי להכירה, קיוויתי שתמשיך להיות שותפה להעמקת הלמידה של המורים, היינו רק בתחילת הדרך...

ד"ר שרה רובינשטיין
האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך